

As defensoras de Choropampa reclaman xustiza

Laura Ibáñez
EntrePobos Alicante

Defensoras y Defensores de Perú

Vinte e dous anos despois da vertedura de mercurio que lles roubou a saúde e o futuro, as defensoras de Choropampa (Perú) reclaman xustiza

Juana Martínez pide xustiza dende hai máis de 22 anos. Desta volta proba sorte diante do III Tribunal Ético pola Vida e Territorio das Mulleres Amazónicas e Andinas, que ten lugar no marco do X Encontro Internacional do Foro Social Panamazónico (FOSPA), celebrado entre o 28 e o 31 de xullo en Belém do Pará (Brasil).

Juana pon voz e rostro a Choropampa, a comunidade peruana á que pertence e sobre a que pende unha “morte a pausa”, como ela e o resto dos seus conveciños denominan o seu lento perecer, reflectido nas elevadas cifras de mortalidade. Tal e como explica a activista, “no pasado, morría unha persoa cada tres ou catro anos. Agora morren de tres a catro ao mes”. No seu longo periplo, a Juana asiste o Grupo de Formación e Intervención para o Desenvolvemento Sostible (GRUFIDES), organización dedicada á defensa legal e acompañamento de comuni-

dades afectadas por conflitos ambientais, especialmente aqueles acadidos pola explotación mineira en Cajamarca, departamento ubicado no norte de Perú.

Dende o outro lado do charco, EntrePobos apoia a loita do pobo choropampino dende 2007 da man da súa aliada local GRUFIDES. Trátase, sen dúbida, dunha implicación necesaria e máis que xustificada por parte da entidade de solidariedade internacional, porque, como comenta Mauro Mazzacani, coordinador de proxectos de EntrePobos en Perú: **“Choropampa representa un suceso trágico e un caso emblemático de como a irresponsabilidade e a avaricia das transnacionais extractivas dan lugar a condutas criminais, con total desprezo da vida e saúde da poboación que habita nos territorios mineiros e co abandono cómplice dos estados”**.

QUE PASOU EN CHOROPAMPA O 2 DE XUÑO DO 2000?

O venres 2 de xuño do ano 2000, comezada a tarde, un camiión da empresa RANSA, contratado por *Minera Yanacocha* cruzou o distrito de San Juan, o Centro Poblado Menor de San Sebastián de Choropampa e o distrito de Magdalena en dirección Lima, a capital do país. Transportaba nove balóns metálicos de mercurio elemental e dez cilindros metálicos de cloro gasoso, estes últimos baleiros. A partir do kilómetro 155, un dos recipientes que contiña mercurio comezou a desprenderse da súa carga. Derramou un total de 151 kg desta tóxica substancia en dezaseis puntos diferentes identificados ao longo de 40 km de estrada, de acordo co Informe da Comisión Independente á Oficina do Ombudsman e Asesor en Materia de Observancia da Corporación Financeira Internacional e o Organismo Multilateral de Garantía de Inves-

amazónicas e andinas, Juana Martínez vainos debullando: **“Moitos de nós sufrimos diferentes enfermidades ben sexan anemias, leucemias, diabetes, derramamentos de sangue, múltiples ronchas, dores de cabeza, mortes prematuras. Moita xente perdeu a memoria e outra perdeu a vista”, afirma a activista.**

A investigación científica avala as observacións de Juana. Segundo describen os doutores Marisa Gaioli e Diego Amoedo e o bioquímico Daniel González no seu artigo “Impacto do mercurio sobre a saúde humana e o ambiente”, a exposición crónica ao mercurio ten unha variada gama de síntomas entre os que predominan os de indole neurolóxica (fatiga, ataques de pánico, trastornos da memoria, anorexia, ansiedade, insomnio, disfunción cognitiva e motora, etc.). Afecta, asemade, á glándula tiroides e ao sistema inmunolóxico.

timentos, publicado un mes despois dos feitos. Choropampa levou a peor parte.

Cando o mercurio se mantén en estado líquido, amósase como unha bonita substancia de cor arxenteo. Derramado no chan, axiña atraeu a atención de nenos e nenas choropampinas, que quixeron tocalo coas mans. Crendo que podería ter algún valor, ao provir da mineira, ou confundíndoo co azogue, utilizado en medicina tradicional, a cidadanía choropampina decidiu collelo e almacenalo sen saber que se estaba envelenando.

MERCURIO, VELENO INHALADO

O principal risco do mercurio para a saúde humana non provén do contacto coa pel, senón da súa inhalación. Como sinala a Axencia de Protección Ambiental de Estados Unidos (EPA), “a temperatura ambiente, o mercurio elemental exposto pode evaporarse ata converterse nun vapor tóxico invisible e inodoro. Se se quenta, é un gas incoloro e inodoro”. Adherida ao solo, ás paredes, á terra, esta substancia é respirada unha e outra vez polas xentes choropampinas.

Se durante os primeiros días parecía que a poboación experimentaba unha intoxicación aguda, pero transitoria, por mercurio, hoxe fíxose evidente que os danos son irreversibles. No transcurso da súa intervención ante o tribunal ético en defensa das mulleres

Os efectos do envelenamento afectan particularmente á capacidade reprodutiva das mulleres. Estas experimentan unha maior frecuencia de abortos e embarazos ectópicos, infertilidade e dismenorrea. En último término, a exposición ao mercurio durante o embarazo pode provocar a aparición de lesións conxénitas no sistema nervioso do non nacido.

VIDAS QUEBRADAS, LOITA CONTINUA

Pese a que teñen un certo sentimento de vidas maltreitas, as choropampinas e os choropampinos non se renden. “Nós vimos loitando e loitando e loitando máis de 22 anos e nunca acabamos de loitar porque estamos buscando a vida e a saúde de cada un de nós”, afirma contundente Juana Martínez. Trátase dunha loita, sen dúbida, desigual, fronte a un xigante que aínda non reparou o dano causado á comunidade.

COMPRAR O SILENCIO

Minera Yanacocha comeza as súas actividades en Perú en 1993 co propósito de explotar os xacementos de ouro de Cajamarca. No momento en que sucederon os feitos, estaba constituída como un consorcio entre a estadounidense Newmont Mining Corpora-

¡JUSTICIA PARA CHOROPAMPA!

En el 2000, las familias de Choropampa, fueron víctimas de un derrame de mercurio ocasionado por la empresa de transporte Ramsa y minera Yanacocha SRL. Desde el 2009, estás familias demandan justicia ante los juzgados de Cajamarca. Han pasado 21 años sin que se les repare dignamente.

MESA TÉCNICA DE SALUD HUMANA Y AMBIENTAL

tion, posuidora do 51,35% da mina, a compañía peruana Minas Buenaventura (43,65%) e a Corporación Financeira Internacional (CFI) do Grupo Banco Mundial (5%). Na actualidade, a xaponesa Sumitomo Corporation adquiriu este último 5%, segundo pode comprobarse na páxina web de Newmont Mining Corporation. A partir de novembro de 1993, ao constatare a presenza de mercurio no xacemento, Minera Yanacocha comeza a comercializalo. Non desenvolve, non obstante, ningún programa integral para o transporte de substancias tóxicas nin un plan de resposta a emerxencias, como se evidenciou no tratamento dado aos feitos ocorridos o 2 de xuño do 2000.

A empresa animou á poboación choropampina, que carecía de equipos de protección, á recollida de mercurio días despois da vertedura, establecendo un sistema de recompra da substancia a 100 soles (25,95€) por kilo. Os seus emisarios instaláronse nunha tenda local, utilizando, para tomar as medidas, as balanzas que eran propiedade do dono do establecemento. Neste sentido, como puntualizou un informe da Defensoría do Pobo de 2001, Yanacocha “non proporcionou información adecuada (por exemplo subestimou e minimizou a cantidade de mercurio derramado) nin oportuna” nin á poboación afectada nin ás autoridades locais, provinciais e nacionais.

Pese a todo, a fiscalía provincial non estimou pertinente denunciar a mineira pola comisión dun delito ecolóxico. Apenas a sancionaron cunha multa de tipo administrativo de 600 UIT (Unidades Impositivas Tributarias), cifra que equivale a 2.760.000 soles peruanos ou, dito doutro xeito, a 724.168,36 euros, segundo o tipo de cambio actual. Tal sanción foi imposta por ser considerada a empresa responsable de infraccións graves que provocaron danos á saúde da poboación e ao medio ambiente.

As accións de compensación impulsadas por parte da mineira consistiron, por un lado, nunha serie de obras de mellora das infraestruturas comunitarias; e, por outro, nunha clase de indemnización económica ofertada ás persoas afectadas. Non obstante, a cambio dos montos económicos, instábaselles a asinar un acordo extraxudicial polo que renunciaban a emprender accións penais contra a mineira; a iniciar procesos administrativos referentes á vertedura de mercurio; e a constituírse como parte civil nun proceso penal relacionado directa ou indirectamente co incidente. Mineira Yanacocha compraba, polo tanto, o seu silencio. Novamente de acordo coa Defensoría do Pobo, tales acordos vulneraban “os dereitos ao debido proceso e a unha tutela xudicial efectiva dos afectados,

dereitos da persoa humana recoñecidos constitucionalmente, inherentes á mesma e irrenunciábles”.

A mineira prometeu atención sanitaria á cidadanía choropampina, chegando a proporcionar ás persoas afectadas un seguro por cinco anos. Así e todo, dende o principio, a cobertura foi insuficiente. Na actualidade, como documentou GRUFIDES, o centro de saúde de Choropampa atópase baleiro de subministrados médicos e non dispón do persoal humano e os recursos técnicos para atender as necesidades específicas da comunidade. Sabedora de que será imposible recuperar todo o que perdeu, esta é precisamente unha das demandas máis repetidas pola poboación perxudicada. Porque, en definitiva, como clama ao final da súa intervención ante o tribunal ético Juana Martínez, voz e rostro de Choropampa: “A vida non se vende. A vida deféndese”.

ENTREPOBOS, ALIADA NA LOITA

É preciso indicar que EntrePobos vén desenvolvendo o seu acompañamento á cidadanía choropampina dende un marco máis amplo de respaldo aos que se atopan afectados pola contaminación xerada polas empresas mineiras, tal como precisa o coordinador de proxectos da asociación en Perú. Así, as persoas contaminadas por metais tóxicos en Espinar (Cusco), no sur do país andino, tamén son apoiadas nas súas reivindicacións en busca de verdade, xustiza e reparación, punto este último que incorpora a atención integral á súa saúde. Este labor é levado a cabo con outras organizacións aliadas como Dereitos Humanos Sen Fronteiras, Cooperación e a Rede Muqui. EntrePobos apoia, a través das mesmas organizacións, á Plataforma Nacional de Afectados e Afectadas por Metais Pesados. 🧑🏻🧑🏻

